

To 23.11. klo 18 Kuopion Musiikkikeskus
VIULUN KAMELEONTTI
Kuopion kaupunginorkesteri
Kolja Blacher, viulusolisti ja liidau

Max Bruch (1838–1920): Viulukonsertto nro 1 g-molli op. 26 (1866/1867)
I Alkusoitto
II Adagio
III Finaali

Noam Sheriff (1935–2018): "Prayers" jousiorkesterille (1983)

Väliaika 20 minuuttia

Robert Schumann (1810 – 1856): Sinfonia nro 3 Es-duuri "Reiniläinen" (1850)
I Lebhaft
II Scherzo: Sehr mässig
III Nicht schnell
IV Feierlich
V Lebhaft

* * * * *

"Mikään ei ole laiskempi, tyhmempi ja ikävämpi kuin saksalainen viulisti. Joka viikko tulee yksi heistä minulle kertomaan soittavansa ensimmäisen viulukonserttoni."

Virkamiehen ja sopraanon poika **Max Bruch** oli tuottelias säveltäjä, jonka suhde suosituimpaan teokseensa, ensimmäiseen viulukonserttoon, oli ristiriitainen. Hän myi sen kustantajalle naurettavalla kertakorvauksella kuin **Sibelius** salonkihittinsa *Valse triste* eikä siis hyötynyt taloudellisesti kaikkialla soivasta konsertosta. Tämä selittää Bruchin kiukkuiset kommentit viulisteista, jotka eivät jaksaneet perehtyä hänen kahteen muuhun konserttoonsa. "En pysty enää kuuntelemaan sitä, sanon heille, soittaisitteko kenties jonkin toisen konserttoni, ja käsken heidän häipyä."

Säveltäjän kiukku ei estänyt nuoruuden teoksen jatkuvasti kasvavaa suosiota. Se sai räjähtävän lähdön, kun konserton lopullisen version soitti aikansa kuuluisin viulisti Joseph Joachim, ja kun tämän jälkeen sen otti ohjelmistoonsa Pablo de Sarasate, oli selvää, että kaikki halusivat soittaa Bruchin ensimmäisen konserton, joka onkin niin soittajalle kuin kuulijoille parasta mahdollista musiikkia.

Bruch ryhtyi epävarmasti haparoiden säveltämään konserttoaan 26-vuotiaana, ja kun ei oikein edistynyt, kysyi ystävältään Clara Schumannilta: "Luuletko, että on röyhkeätä säveltää viulukonsertto?" Arkailu johtui suurista esikuvista: olivathan Beethoven ja Mendelssohn luoneet viulukonsertoillaan uuden romantiikan ajan standardin tälle laulavan ja taiturillisen soittimen jättiläiselle. Kummankin kaikuja onkin kuultavissa Bruchin teoksessa. Säveltämiseen kului kaksi vuotta, ja konserton ensiesityksen jälkeen säveltäjä viimeisteli sen lopulliseen muotoonsa Joachimien kanssa.

Konsertto pursuilee tavattoman kauniita melodioita, jotka istuvat viululle g-mollissa mitä parhaiten. Se on rakenteeltaan petollinen, sillä se vaikuttaa perinteisen kolmiosaiselta romanttiselta konsertolta, mutta ei oikeastaan ole sitä. Sen ydin on hidas osa, jossa kaksi melodiaa vuorottelee sulassa sovussa ja joka ylittää suuriin mittoihin. Sen sijaan ensimmäinen osa, joka 1800-luvun konsertoissa oli yleensä laajin ja tärkein, jää tässä torsoksi, sillä Bruch ei viitsi viedä sonaattimuotoaan loppuun ja jättää niin kadenssin kuin kertauksen väliin rynnätessään orkesteriosuudella suoraan ilman ysköstaukoa hitaaseen osaan. Tästä syystä hän ei tohtinut kutsua ensimmäistä osaa muuksi kuin alkusoitoksi, mikä sekin korostaa hitaan osan merkitystä. Finaali muistuttaa unkarilaisvaikutteineen kummasti Brahmsin konserttoa, mutta ajatus on harhainen, sillä

Bruch sävelsi konserttonsa aiemmin kuin Brahms omansa. Molempien luottoviulisti oli Joachim, unkarilainen taituri, jolle tällaiset kunnianosoitukset olivat luontevia.

Tel-Avivissa koko elämänsä viettänyt **Noam Sheriff** on sukupolvensa tunnetuin israelilainen säveltäjä. Hän teki uraa myös kapellimestarina johtaen viittä orkesteria Israelissa, pisimpään Kibbutz Chamber Orchestraa ja Israelin Rishon-LeZion-sinfoniaorkesteria, joiden musiikillisena johtajana toimi. Hän opetti sävellystä Kölnin musiikkikorkeakoulussa, piti kapellimestarikurssin Salzburgin Mozarteumissa ja johti Tel-Avivin yliopiston Rubin Israel -musiikkiakatemiaa. Säveltäjänä hän debytoi 22-vuotiaana ja kirjoitti sittemmin yli 25 suurta orkesteri- ja vokaaliteosta sekä yhtä monta kamari- ja sooloteosta.

Sheriff korosti olevansa nimenomaan juutalainen säveltäjä. Tämä ehkä siksi, että vaikka juutalaisilla on vahva musiikkiperinne, kansainvälinen musiikkimaailma tuntee heidät lähinnä soittajina, ei niinkään säveltäjinä. Sheriffin musiikissa yhdistyy länsimaiseen melko romanttiseen ilmastoon vahva itämainen mauste. *Prayers* (Rukouksia) vuodelta 1983 on sävelletty Kölnissä. Se on intensiivistä ja virtuoosista musiikkia jousille ja rakentuu selkeästi kolmeen osaan. Ensimmäinen on itämaissävynen ja kääntyy lähes sellokonsertoksi, toinen on vauhdikas ja rauhoittuu vasta näppäilyjakson kautta syvän surumieliseksi valituslauluksi, jossa sello laulaa jälleen yksin. Melko angstisten vaiheiden jälkeen teos rauhoittuu muutamiin mataliin näppäilyihin.

Robert Schumannin neljästä sinfoniasta viimeinen on numero kolme. Tällainen numeraalinen epäjärjestys on musiikissa sekä tavallista että luonnollista, sillä teoksia pannaan järjestykseen kustantajan julkaisuvuosien ja sävellysten syntyhetken mukaan. Schumann sävelsi kolmantena tunnetun sinfoniansa vuonna 1850, samoihin aikoihin kuin rakastetun sellokonserttonsa. Säveltämisen alkusysäys tuli poikkeuksellisen onnelliselta matkalta, jonka Clara ja Robert Schumann tekivät Reininmaalle – siitä teoksen lisänimi ”Reiniläinen”.

Romantiikan musiikissa oli monenlaista pyrkimystä yhdistää sanat ja musiikki. Yksinlaulu taidemusiikin, ei kotimusiisoinnin, merkityksessä kehittyi huippuunsa ja otti lähtökohdakseen korkeatasoisen runouden. Franz Liszt aloitti sinfonisten runojen säveltämisen ja lanseerasi näin orkesterisäveltäjille yksiosaisen sävellystyyppin, joka pyrki kuvailemaan jotakin konkreettista, usein kirjallisuudesta napattua. Hector Berlioz sävelsi *Fantastisen sinfonian*, jossa kuvasi elämänsä huumeiden ja naisten sekamelskaisessa maailmassa ja palautti näin musiikkiin barokin aikana suosittua ”ohjelmamusiikin”, tarinan ilman sanoja.

Robert Schumann olisi voinut olla myös kirjailija tai runoilija, siinä määrin lahjakas ja intohimoinen kirjoittaja hän oli. Mutta hän tyytyi kirjoittajana olemaan kansanvalmistaja, toisin sanoen toimittaja ja kriitikko. Hän kirjoitti perustamaansa musiikkilehden haltioituneita analyysseja ja innostuneita arvioita aikansa musiikista, ja noiden kirjoitusten soisi olevan esimerkkinä myös tämän päivän kritiikille. Omissa sävellyksissään hän toisinaan suosi kirjallisia lähteitä, joko inspiraationa tai suorana sisältönä, mutta useimmiten tyytyi vain antamaan teokselle ohjelmallisen nimen.

Rein-joki ja sen ympäröivät alueet innoittivat Schumannia kirjoittamaan vähän yli puoli tuntia musiikkia ilman sanoja. Smetanan *Vltavan* tyyppistä matkaopastusta ei säveltäjä kuulijalle tarjoa. Perinteisen sinfonian mukaisesti *Reiniläisen* ensimmäinen osa on sankarillinen ja melko laaja ja toinen mukailee kansansävelmää scherzon tapaisesti. Kolmas on tyyni ja hidas, ja sen otsikoksi Schumann kirjoitti ”Aamu Rein-joella”, minkä poisti myöhemmin, koska pelkäsi sen kahlitsevan kuulijaa liikaa. Juhlava neljäs osa on ikään kuin ylimääräinen bonusraitia ennen sinfonian päättävää finaalia, viidettä osaa, joka on perinteitä kunnioittaen iloinen ja vauhdikas.

Kolja Blacher, viulu ja orkesterin johto

Saksalainen viulutaiteilija **Kolja Blacher** on esiintynyt solistina ympäri maailmaa, muun muassa Berliinin filharmonikkojen, Münchenin filharmonikkojen, NDR:n sinfoniaorkesterin, Leipzigin Gewandhausin, Rooman Santa Ceciliaan orkesterin ja Baltimoren sinfoniaorkesterin kanssa. Salzburgissa ja New Yorkin Juillard-musiikkikorkeakoulussa opiskelleen Blacherin ohjelmisto ylittää Bachista Luciano Berioon ja kattaa keskeisen klassis-romanttisen perusohjelmiston. Viime vuosina hän on keskittynyt toimimaan orkesteria johtavana solistina. Hänen vakiintuneita yhteistyökumppaneitaan ovat Melbournen sinfoniaorkesteri, Taiwanin filharmoninen orkesteri, Stuttgartin kamariorkesteri, Jerusalemin sinfoniaorkesteri ja Berliinin Komische Operin orkesteri.

© Maisteriviestintää/Hannele Eklund & Minna Lindgren